

Mainettaan parempia

Paperityöläisten käsitys asemastaan ja ansioistaan 2020-luvun Suomessa

Johdanto

Jorma Kalela kirjoitti vuonna 1986 julkaistussa Paperiliiton historiaa käsittelevässä teoksessaan massa- ja paperiteollisuuden alan työntekijöistä, puhekielessä paperityöläisistä, seuraavasti:

Toimeentuloedellytysten osalta paperityöläiset ovat useimpien muiden alojen työntekijöitä edullisemmassa asemassa. Voisi siten olettaa, että yleinen käsitys työväen "keskiluokkaistumisesta" ja "porvarillistumisesta" pitäisi paikkansa ainakin heidän kohdallaan. Näin ei tilannetta kuitenkaan voi luonnehtia. Paperiliiton työläisillä näyttäisi esimerkiksi jopa olevan muiden SAK:n liittojen jäseniä selkeämpi käsitys työväenliikkeen välttämättömyydestä.¹

Lainauksessa paitsi todetaan yleisesti tiedetty asia paperityöläisten suht hyvästä ansiotasosta, myös kiteytetään keskeinen työväenluokkaan ja työväenliikkeeseen liittyvä huoli rahan korrup-toivasta vaikutuksesta. Nämä kaksi teemaa ovat tämänkin artikkelin ytimessä. Kun Kalela perusteli paperityöläisten ymmärrystä työväenliikkeen merkityksestä sillä, että heidän keskuudessaan tilattiin ahkerasti työväenlehteä, kysyn artikkelissani, mitä paperityöläinen itse ajattelee tänään luokka-asemastaan ja vauraudestaan. Tärkeänä lähtökohtana on myös koko artikkelikokoelmaa

yhdistävä ajatus työväestön vauraudesta, jota lähestyn sosiologian ja nykyhetken näkökulmasta.

Ensimmäinen Kalelan nostama huomio eli edullinen ansiokethitys viittaa teoksen julkaisuajankohtaan, 1980-luvun tilanteeseen, jolloin paperityöläisten ansiotasoa oli SAK:n kärjessä. Hän selittää suotuisaa ansioiden nousua teknologian kehityksellä ja sillä, että kalliit investoinnit ja seisokkien korkea hinta tarjosivat vipuvoimaa neuvottelupöydissä. Erityishuomiona Kalela nostaa esille myös sen, että palkoista neuvotellessa Paperiliitossa ei tehty jakolinjaa korkean ammattitaidon ja yksinkertaisten suoritustehtävien töihin.² Vuonna 2022 julkaistun Elinkeinoelämän keskusliiton tilaston mukaan tilanne ei ole juurikaan muuttunut: paperiteollisuus tarjoaa heti ahtaajan ammatin jälkeen parhaat palkat teollisuudessa.³ Paperityöläisten palkkoja ei kuitenkaan tarvitse etsiä erikseen tilastoista, sillä aina työtaisteluiden aikana media pitää kansan ajan tasalla siitä, kuinka paljon paperitehtaassa työskentelevät ansaitsevat. Alkuvuonna 2020 käytiin työtaistelua, josta uutisoitiin *Turun Sanomissa* otsikolla ”Paperiduumari tienaa ennen veroja keskimäärin 3 900–5 100 euroa – Suomalaisen keskipalkka oli vuonna 2016 reilut 3 300 euroa”.⁴ Samoihin aikoihin Yle kertoi, että ”perkasimme, mitä paperiteollisuuden kadehdittujen saunallisien ja muhkeiden seisokkikorvausten takana piilee”.⁵ Jutussa paperityöläisten palkkatasoa havainnollistettiin ja rivien välistä myös kyseenalaistettiin vertaamalla sitä naisvaltaiseen hoitoalaan.

Ei ihme, että ala herättää kateutta. Moni parhaillaan sopimuksistaan neuvotteleva, ja usein korkeammin koulutettu sairaanhoitaja voi vain haaveilla 5 000 euron kuukausipalkasta.⁶

Nämä luonnehdinnat ovat jatkumoa paperityöläisten kyseenalaiselle maineelle koulutukseensa ja luokka-asemaansa nähden poikkeuksellisen hyväpalkkaisena ryhmänä, ”työläisaristokratiana”. Kohtalotovereita eli sinikaulusaristokraateiksi nimettyjä manuaalisen työn tekijöitä (*blue-collar aristocrats*) löytyy muis-takin maista. Australiassa kaivosteollisuus voi tarjota syrjäisissä pikkukaupungeissa hyvät ansiot, mikä haastaa ajatusta koulu-

tuksesta keskeisenä meritoitumisen ja menestymisen välineenä.⁷ Kanadassa General Motorsin Oshawan autotehtaan työntekijöillä on ollut maine hyväpalkkaisena teollisuuden palkansaajana ja vielä vuonna 1999 he ansaitsivat 25 % enemmän kuin mitä keskipalkka oli muilla manuaalista työtä tekeville.⁸

Siinä missä moralisoivat keskustelut hyväpalkkaisuudesta ovat tulleet työväestön ulkopuolelta, Kalelan mainitsema huoli työväen porvarillistumisesta on noussut myös työväenliikkeen sisällä. Porvarillistumisella on aiemmissa tutkimuksissa viitattu työväenluokkaisen identiteetin tai ”proletaarisen tietoisuuden” liudentumiseen ja valtaapitävien pyrkimysten myötäilemiseen.⁹ Käsitteinä porvarillistuminen ja proletaarinen tietoisuus heijastavat marxilaista ymmärrystä antagonistisista luokkasuhteista, mutta porvarillistuminen ei kuitenkaan merkitse loikkaa riistetyistä riistäjäksi. Kalelan tavoin porvarillistumisen voi rinnastaa keskiluokkaistumiseen, vaikka käsitteellä kuvataankin yleensä asuinalueiden demografista muutosta, gentrifikaatiota. Yleiskielessä keskiluokalla viitataan keskituloisiin, joiden kasvava ryhmä sijoittuu johtavassa asemassa olevien ja ruumiillista työtä tekevien välimaastoon, usein palveluammatteihin.¹⁰ Keskiluokkaistuminen voidaan siten nähdä nousuna keskituloisten joukkoon tai samastumisena keskiluokkaan sen arvojen ja elämäntyylin omaksumisen kautta.¹¹ Käytän porvarillistumista ja keskiluokkaistumista kuvailevina käsitteinä, jotka kummatkin heijastavat työväen- ja keskiluokan välisen rajan hälvenemistä työväenluokan näkökulmasta tarkasteltuna.

Porvarillistumisväitteeseen liittyen työväki on laitettu paljon vartijaksi. Toisen maailmansodan jälkeen sosiaalisten uudistusten hiipumisen Yhdysvalloissa arveltiin johtuvan osittain työväen vaurastumisesta: tilipussin kasvun väitettiin vähentävän kiinnostusta yhteiskunnan muuttamiseen. Iso-Britanniassa sodanjälkeistä aikaa on nimitetty ”vaurauden ajaksi” (*age of affluence*), sillä sosiaaliset reformit, täystyöllisyys ja palkkojen kohoaminen merkitsivät työväestölle elintason nousua.¹² Tosin, oletusta vaurastuvasta työväestöstä on myös haastettu nostamalla esiin, että pelko tippumisesta takaisin köyhyyteen tai köyhyyden ja ansio-

työn vuorottelu olivat olennainen osa työväenluokan elämää. Lisäksi vaurastuminen ei ollut automaattista, vaan vaati kovaa työtä.¹³ Brittiläisen työväestön porvarillistuminen (*embourgeoisement*) kiinnosti tutkijoita erityisesti 1950-luvun puolivälistä 1970-luvun alkuun. Työväenpuolueen suosion lasku pantiin 1960-luvun alkupuolella työväen porvarillistumisen syyksi ja tähän väitteeseen brittiläiset sosiologit John Goldthorpen johdolla vastasivat tutkimushankkeella *The Affluent Worker Study*, jossa haastateltiin 229 työväenluokkaista miestä kahteen kertaan. Tutkimuksen tuloksena oli, että vaurastuminen johtaa privatisoituneeseen elämäntyyliin ja murentaa työläisyhteisöjä ja yhteisöllisyyttä, mutta että myös vaurastuvassa kulutuskeskeisessä yhteiskunnassa luokalla on edelleen merkitystä.¹⁴ Ruben Roth tutki edellä mainitun Oshawan autotehtaan työntekijöiden luokkatietoisuutta ja ymmärrystä porvarin ja työläisen vastakkaisista intresseistä, ja myös hänen näkemyksensä oli, että hyvä palkka ei sinällään riitä proletaarisen tietoisuuden heikkenemiseen.¹⁵ Nämä vain miesvaltaisia aloja käsittelevät tutkimukset valaisevat kuitenkin vain yhden puolen ja voi olettaa, että työväenluokan sisällä on erilaisia ryhmittymiä, joista toiset ymmärtävät luokkasuhteet antagonistisempina kuin toiset.

Suomalaisten paperityöläisten käsitys asemastaan, ansioistaan tai omasta porvarillistumisestaan liittyy laajempaan ymmärrykseen yhteiskunnasta ja sen oikeudenmukaisuudesta ja kerrostuneisuudesta. Avaan seuraavaksi näihin kysymyksiin liittyvää teoreettista keskustelua, jonka jälkeen esittelen artikkelini aineiston. Jäsennän kolmessa tulosluvussa paperityöläisten näkemyksiä palkastaan, luokka-asemastaan sekä suhteestaan ammattiyhdistysliikkeeseen ja puolueisiin. Artikkelin päättää kokoava yhteenveto.

Objektiivinen ja subjektiivinen näkökulma yhteiskunnallisiin hierarkioihin

Yhteiskunnan luokkarakennetta, tuloerojen muutoksia ja elintasoeroja on perinteisesti tarkasteltu objektiivisesti erilaisten

makromuuttujien avulla. Tässä tutkimusperinteessä luokkaseema on määrittely ammattiaseman mukaan. Jani Erola toteaa useimpien objektiivisten luokkaluokittelujen nojaavan Robert Eriksonin ja John Goldthorpen alun perin 1990-luvulla kehittämään jaotteluun, jossa kiinnitetään huomiota siihen, onko yksilö työnantaja, yrittäjä vai palkansaaja, kuinka paljon työ vaatii ammattiosaamista ja miten itsenäistä työ on.¹⁶ Erikson-Goldthorpe -jaottelun mukainen luokkarakenne jakautuu kolmeen pääkategoriaan, joista ensimmäisessä ovat ylempät professioammatit, alemmat professioammatit, toimistotyöntekijät ja asiakaspalvelutyöntekijät eli kansanomaiselta nimitykseltään valkokaulustyöntekijät tai keskiluokka. Toisessa kategoriassa ovat yksityisyrittäjät ja maanviljelijät, kansanomaisesti pienporvarit. Kolmannessa puolestaan on ammattitaitoinen työväestö, muu työväestö sekä muu työväestö maataloudessa, populaarinimitykseltään sinikaulustyöläiset tai duunarit.¹⁷ Tämä järjestys heijastaa yhteiskunnan hierarkkista kerrostuneisuutta ja antaa viitteitä myös luokkien välisistä tuloeroista: tulot ovat pitkälti riippuvaisia ammattiasemasta niin, että korkeampi asema luokkarakenteessa merkitsee korkeampaa palkkatasoa. Yhteiskuntaluokkien ja tulojen välistä yhteyttä vahvistaa se, että luokkien väliset tuloerot ovat viime vuosikymmeninä kasvaneet.¹⁸

Verottajalta tai väestörekisteristä saatavat tiedot kertovat luottavasti suomalaisen luokkarakenteen ajallisista muutoksista kuten valkokaulusluokkien kasvusta tai luokkien välisten tuloerojen muutoksista, mutta yhteiskuntaluokka on muutakin kuin ammattiasema ja tulot. Ranskalaisen sosiologin, Pierre Bourdieun luokkateoriat antoivat 1980-luvulla sysäyksen kulttuurian painottavan lähestymistavan yleistymiselle. Bourdieulle luokan perusta ei ollut taloudessa, vaan kulttuurisissa käytännöissä ja elämäntyyliissä sekä niiden synnyttämässä erotteluissa, jotka nekään eivät ole irrallaan taloudesta.¹⁹ Kun tilastollisissa analyyseissa yhteiskuntaluokka ymmärrettiin kiinteänä, annettuna ja vain taloudellisin termein määriteltynä kategoriana, Bourdieu ja hänen teorioitaan eteenpäin kehittäneet sosiologit ovat tarkastelleet luokkaa monitulkintaisena, dynaamisesti tuotettuna ja kiis-

tanalaisena kulttuuristen ja moraalisten arvostusten kautta syntyvänä asemana.²⁰ Tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota kolmeen pääluokkaan: yläluokkaan, jonka hienostunut maku ja kulttuurinen kompetenssi määrittää tyylin; keskiluokkaan, joka tavoittelee yläluokan käytäntöjä, pyrkii erottautumaan työväenluokasta; sekä työväenluokkaan, jota luonnehtii funktionaalinen maku ja erottautuminen porvariston tyylipyrkimyksistä.²¹

Kulttuurinen näkökulma on antanut tilaa laadullisiin menetelmiin nojaavalle luokkatutkimukselle ja pyrkimykselle tavoittaa subjektiivista luokkaidentiteettiä, yksilön samastumista johonkin yhteiskuntaluokkaan.²² Subjektiivisia näkökulmia tavoitellaan esimerkiksi silloin, kun ihmisiä pyydetään määrittelemään luokkaidentiteettiään sijoittamalla itsensä valmiisiin luokkakategorioidiin, mikä Erolan mukaan onnistuu suomalaisilta varsin hyvin.²³ Avoimempaa lähestymistapaa edustavat tutkimukset, jotka pyrkivät tavoittamaan kokemusta eriarvoisuudesta ja ymmärrystä omasta sosiaalisesta sijainnista.²⁴ Näissä tarkasteluissa on keskitytty ihmisten subjektiivisiin käsityksiin siitä, millainen on yhteiskunnan rakenne, millaiseen asemaan kukin sijoittuu suhteessa muihin ja mikä on oikeudenmukaista mahdollisuuksien, oikeuksien ja tunnustuksen kannalta. Pyrkimyksenä ei ole testata, ovatko subjektiiviset näkemykset yhtäpitäviä objektiivisten makromuuttujien tarjoaman tiedon kanssa tai ymmärtävätkö ihmiset sijoittaa itsensä ”oikein” luokkahierarkiaan. Tutkimuksissa halutaan tavoittaa sitä, miten omaa paikantumista perustellaan, millaisia tunteita se herättää ja millaisia asenteita ja toimijuutta käsitykset rakenteista synnyttävät. Huomionarvoista on myös se, että luokkaidentiteetti voi muuttua samalla, kun yhteiskunta muuttuu:²⁵ yleinen elintason nousu, keskiluokkaisuus oletusarvona ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tarjoama valmius ylipäänsä keskustella luokasta vaikuttavat ihmisten subjektiiviseen kokemukseen omasta luokka-asemastaan ja luokkien välisistä suhteista.

Brittiläinen sosiologi Andrew Sayer on korostanut sitä, että ymmärtääksemme luokan merkitystä, on kiinnitettävä huomiota luokkakokemuksen moraaliseen ulottuvuuteen. Sayerin mukaan

luokan kokemisessa on kyse moraalisen arvioinnin kohteena olemisesta ja siitä, kokeeko ihminen saavansa yhteiskunnassa tunnustusta ja kunnioitusta. Tunnustus puolestaan on kytköksissä resurssien jakautumiseen ja taloudelliseen palkitsemiseen. Luokan moraaliseen ulottuvuuteen ja siihen liittyvään arvottamiseen päästään käsiksi kiinnittämällä huomiota siihen, millaisia tunteita omasta asemasta puhuminen herättää.²⁶ Tällaisia huomioita pyrin tekemään myös tässä artikkelissa. Objektiiivinen luokka-asema on tekstille olennainen lähtökohta, sillä se on ohjannut tekemään haastatteluja nimenomaan työväenluokkaisessa ammatissa työskentelevien kanssa. Päähuomio tässä tarkastelussa on kuitenkin haastateltavien subjektiivisissa näkemyksissä liittyen eriarvoisuuteen, luokka-asemaan ja sen moraaliseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen.

Aineisto ja menetelmät

Artikkeli nojaa haastatteluaineistoon, joka tuotettiin keväällä 2020 osana *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat* -tutkimushanketta (STN/SA 312710).²⁷ Hankkeessa kysyimme, kuinka talouden rakennemuutos, kaupungistuminen ja muuttoliike muuttavat kansalaisten toimintakykyä, poliittisia tunteita ja intressejä sekä miten ihmiset näkevät itsensä suhteessa muihin ja miten he hahmottavat oman paikkansa yhteiskunnassa. Massa- ja pape-riteollisuudessa työskentelevät valittiin edustamaan perinteistä teollisuutta, vaikka samalla ymmärsimme heidän erityisen asemansa Suomea vaurastuttaneen teollisuudenhaaran työntekijöinä ja teollisuustyöväestön kuuluisuuksina.²⁸ Toisaalta nimenomaan heidän arveltiin olevan ihmisiä, joilla on ensikäden tietoa ja kokemusta rakennemuutoksesta. Teollisuudenalalla on pitkä ja kunniakas historia, mutta se on käynyt läpi suuria murroksia. Erityisesti 2000-luvun alussa sanomalehtipaperin kysynnän hiipuminen ja tuotannon siirtäminen ulkomaille johtivat tehtaiden ja tuotantolinjojen lakkauttamiseen ympäri Suomen, mikä oli

kova isku paitsi irtisanotuille työntekijöille myös tehdaspaiikkakunnille.²⁹

Haastatteluihin osallistui 31 eri tehtävissä paperi-, sellu- ja kartonkitehtailla työskentelevää miestä (N= 26) ja naista (N=5) seitsemältä paikkakunnalla, joilla kaikilla sellu-, kartonki- tai paperitehdas edustaa tärkeää, paikkakuntaa kannattelevaa työnantajaa: Imatra, Kemi, Kouvola, Rautjärvi, Valkeakoski, Varkaus ja Äänekoski.³⁰ Haastattelut kestivät tunnista reiluun kahteen tuntiin ja 25:een haastatteluun osallistui yhdestä kolmeen henkilöä kerralla. Haastatteluihin osallistuneiden tarkkaa ikää ei kysytty, mutta keskusteluissa tuli ilmi, että valtaosalla oli pitkä ura takanaan, joten heitä voi luonnehtia pääosin keski-ikäisiksi.³¹ Kunkin haastattelun alussa haastateltavat täyttivät taustatietolomakkeen, jossa pyydettiin ilmoittamaan kuukausittaiset bruttotulot. Valtaosalla tulot sijoittuivat 3000–4999 €/kk (10 vastaajaa) tai 5000–7499 €/kk (17 vastaajaa) välille. Samassa lomakkeessa kysyttiin asumismuotoa ja kahta palkkahaitarin alapäähän sijoitunutta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki asuivat omistusasunnossa. 12 haastatteluihin osallistuneista toimi vaaleilla valittuna luottamushenkilönä tai työsuojeluvaltuutettuna joko osa- tai kokoaikaisesti. He saattoivat osallistua haastatteluihin asemansa velvoittamina, mutta voi myös olettaa, että varsinkin he olivat ay-liikkeessä toimimisen myötä tottuneet pohtimaan paperiteollisuuden ja siinä työskentelevien asemaa yhteiskunnassa.

Haastateltavien näkemystä asemastaan työntekijänä ja palkan-saajana kartoitettiin muun muassa seuraavanlaisilla kysymyksillä: ”Koetko, että olet saavuttanut työnteolla sen paikan, jonka ansaitset?”, ”Koetko olevasi ihminen, jonka pitää pinnistellä saadakseen rahat riittämään, vai voitko elää ilman taloudellista huolta?”, ”Mihin luokkaan ajattelet itse kuuluvasi?”. Aineistoa on järjestetty teemoittelemalla ja erityisesti teemoja ”eriarvoisuus”, ”identiteetti” ja ”tuloerot” on hyödynnetty seuraavissa luvuissa, jotka jäsenyvätkin palkka- ja porvarillistumiskysymysten mukaan. Analyysia on ohjannut pyrkimys tavoittaa omaan luokka- ja taloudelliseen asemaan liittyviä tunteita ja kokemuksia sekä sitä, miten niitä oikeutetaan.³² Siteeraan työntekijöitä ilman viittauksia

sukupuoleen tai paikkakuntaan anonymiteetin säilyttämiseksi. Jokaiselle haastateltavalle on annettu satunnaisessa järjestyksessä kirjain-numerotunnus (H1–H31), jota käytän lainausten yksilöimiseen. Olen säilyttänyt jonkin verran puheen murreasua, joka saattaa antaa vihjeitä siitä, mistä päin Suomea puhuja on kotoisin, mutta litteroinnin tarkkuus ei tavoita murteiden paikkakuntakohtaisia piirteitä.

Palkka on hyvä ja työllä ansaittu

Se ei oo mikään salaisuus, meillä nyt on ihan suht hyvät ansiot tuolla meiän toimialalla tai jos lähetään vertaamaan vaikka tässäkin kaupungissa tähän ympäröivään kuvioon, niin eihän siinä mitään. Mutta sillä on oma historiansa, miks se näin on. Ja tuskinpa toinen osapuoli turhasta maksaa. (H27)

Suomessa rahasta ja palkoista puhuminen koetaan hankalaksi, mutta kuten aiemmin siteeratuista uutisotsikoista käy ilmi, paperityöläisten palkkataso ei missään nimessä ole salaisuus. Muutamat haastateltavista huomauttivat, että myöskään toimitusjohtajien muhkeat palkat eivät ole salaisuus, mutta niihin ei julkisuudessa kiinnitetä läheskään yhtä paljon huomiota kuin työntekijöiden ansioihin. Pikkukaupungeissa, joissa elinkustannukset eivät ole yhtä korkeita kuin kasvukeskuksissa, paperityöläiset voivatkin erottua omana hyväpalkkaisena ryhmänään osin todellisen kulutuskäyttätymisensä ja osin heidän edellään kulkevan maineensa kautta. Vaikka kukaan ei kuvannut itseään varsinaisesti vauraana, paikka paperitehtaalla on epäilemättä tuonut hyvinvointia ja vakautta niille, jotka ovat selviytyneet alan murroksesta ja yt-neuvotteluista. Koska alan ansiotaso on ollut hyvä jo pitkään, se on tuottanut sekä maantieteellistä että sosiaalista liikkuvuutta. Paperipaikkakunnat ovat houkutteleet työn perässä muuttavaa väkeä ympäristökunnista ja hyvin palkatulle alalle on hakeuduttu muista työväenluokkaisista taustoista. Monet tunnistivat sosiaalisen nousun työväenluokan sisällä omalla kohdallaan

erityisesti verratessaan lapsuudenkodin olosuhteita nykyiseen tilanteeseensa.³³

Palkka on nyt sen verran hyvä, niin huomattavasti paremmin omalle lapselle pystyy tarjoamaan [asioista, joita ei itse lapsena saanut]. Ja yritän sitten aina muistuttaa, että nää ei oo mitenkään itsestäänselvyyksiä, että minulla oli yhdet housut, sinulla on viidettoista, tyyliin. (H4)

Tyytyväisyys ansioihin tuli esille myös sitä kautta, että palkasta ei purnattu. Työväenluokkaisesta lapsuudenperheestä on saatu malli työn tekemisen merkityksestä elämälle ja pärjäämisestä työtä tekemällä. Toisin kuin rikkailla perijöillä, joilla vauraus on saatua, ”sitä taloudellista vaurautta on jo valmiiksi ilman että ite tarvi tehdä yhtään mitään sen asian eteen” (H30), oma vauraus oli työn kautta ansaittua: ”semmonen minun mielest ansaitseeki sen, mitä on ite työllään tehny” (H13). Palkasta puhuttiin arkisesti työstä saatavana korvauksena, jolla on tarkoitus tulla toimeen ja joka mahdollistaa ”normaalin elämän”. Puhetta normaalista elämästä tai itsestä ”tavallisena palkansaajana” voi tulkita strategisenakin pyrkimyksenä hälventää palkkaeroja ja vähätellä oman alan korkeahkoa palkkatasoa.³⁴ Toisaalta oma elämä näytti normaalilta, kun sitä vertasi epänormaaliksi kuvattuun tilanteeseen, jossa ihminen tekee töitä, mutta ei elä palkallaan.

Kylhän tää on tarpeeks hyvin palkattu ala, että sie voit elää normaali elämää. Ja sit taas, kun mennään lähihoitajan palkalle pääkaupunkiseudul, ni eihän se oo normaali tilanne, että sie joudut, jos sul on lapsii, niin hakemaan viel yhteiskunnalt tukii [...] Kyl työtä tekemäl pitäs pystyy ittensä elättää Suomes. (H15)

Tässä viittausta normaaliin ja sen kääntöpuoleen, ei-normaaliiin voi pitää myös moraalisena kysymyksenä: työtätekevien köyhyys on väärin. Palkka ei ole vain korvaus tehdystä työstä, vaan sitä voi pitää myös osoituksena työntekijää kohtaan osoitetusta arvostuksesta. Vaikka palkka ei mittaa ihmisen arvoa, elämiseen riittämätön palkka heijastaa tunnustuksen ja kunnioituksen puutetta työtätekevää väestöä kohtaan.³⁵

Koska paperiteollisuudessa työskentelevät kuuluvat objektiivisesti tarkasteltuna työväestöön³⁶, mutta edustavat työväestön keskuudessa hyväpalkkaista ryhmää³⁷ ja sijoittuvat sitä kautta keskituloisiin, aseman ja tulojen välillä on ristiriita, jota oikeutettiin erilaisilla perusteluilla. Näistä perusteluista suurin osa liittyy työntekijöitä ympäröivään maailmaan, yleisiin työehtoihin ja teollisuudenalan erityispiirteisiin. Ensinnäkin tehdastyö on kahdeksan tai kahdentoista tunnin vuoroissa tehtävää työtä ja yksittäisen työntekijän kohdalla peruspalkkaa nostavat vuorotyöstä saatavat lisät. Toiseksi, kuten alaluvun ensimmäisen puheenvuoron saanut haastateltava toteaa, ansiokehityksellä on oma historiansa, ja se juontuu osin tuotantoon liittyvistä erityispiirteistä, jotka ovat antaneet Paperiliitolle vipuvartta palkkaneuvotteluissa. Nykyisiä neuvotteluja tosin leimaa pyrkimys pitää vanhoista eduista kiinni sen sijasta, että pyrittäisiin saavuttamaan uusia. Kolmas peruste ansiotasolle oli se, että palkat maksaa globaali pörssi-yhtiö ja sitä kautta ulkomaalaiset kartongin, sellun ja paperin ostajat. Tosin kärsimättömillä maailmanmarkkinoilla tämä tarkoittaa myös epävarmuutta: jos tuote ei mene maailmalla kaupaksi, sitä ei tehdä ”happanemaan”, vaan melko nopeasti ”palkanmaksut keskeytetään totta kai elikkä se tarkoittaa lomautuksia” (H27). Monet huomauttivat, että paperiteollisuuden kautta kanavoituu vaurautta koko Suomelle ja että progressiivisen verotuksen kautta palkansaajien vauraus tasaantuu. Työntekijöillä oli vahva näkemys itsestään ulkomaisen varallisuuden kotiuttajina ja nettoveronmaksajina, jotka verotuksen kautta kannattelevat hyvinvointivaltiota ja paikallistaloutta.³⁸

Neljäs peruste kytkeytyi työntekijöihin itseensä: heillä on erikoistunutta ammattiosaamista, jonka ansiosta he osaavat käyttää kalliita ja vikatilaan joutuessaan tehtaalle ja sen ympäristölle vaarallisia koneita. Tätä kautta palkkauksen nähtiin heijastavan myös heidän arvoaan työntekijöinä. Keski-ään ylittäneet haastateltavat olivat saattaneet tulla tehtaaseen töihin vailla muodollista koulutusta, mutta monilla oli alalle johtanut, sittemmin jo koulutuslinjana lakkautettu, ammatillinen peruskoulutus. Yhdellä paikkakunnista muisteltiin, kuinka aikoinaan paikka metalliteol-

lisuudessa oli palkkauksenkin puolesta ”halutuin, kaikista paras” ja ”paperille pääs töihin ketkä halus tulla tekemään sitä työtä” (H22). Nykyään tehtäisiin tullaan ammatillisella pohjakoulutuksella, ja isosta hakijajoukosta valikoidaan oppisopimukseen pieni ryhmä, josta koulitaan uudet osaajat. Vanhemmat työntekijät eivät ole kuitenkaan selvinneet tähän päivään asti ilman perusteellista uuden oppimista, vanhasta poisoppimista ja jatkuvaa lisäkoulutusta. Monet kertoivat, että heidän työuransa aikana työnkuva on muuttunut ja työtahti tiivistynyt erityisesti automatisaation myötä.

Mikään näistä syistä ei kuitenkaan tunnu painavan julkisessa keskustelussa, jossa paperiteollisuuden palkat ovat suurennuslasin alla ja työntekijöitä nimitellään ”ahneiksi paperimiehiksi” ja ”yhteiskunnan ja teollisuuden kroisoksiksi” (H15). Samoin kuin puheet työläisaristokratiasta, myös kroisoksiin viittaamisen taustalla on julkisuudessa toisteltu väite kohtuuttomasta ja ilmaiseksi tulleesta vauraudesta. Haastatteluissa tätä halveksuvaa asennetta puitiin pettyneinä ja turhautuneina.

Media antaa vähä väärän kuvan paperiteollisuuden työntekijöistä koska ”siellähän kuka tahansa pääsee hyvälle palkalle”. Et se on aivan paskapuhetta. Siellä koulutetaan koko ajan ja, se ei oo ihan vaan tuosta vaan nykasty se homma. Helppohan se on tuolla, lehdessä kirjottoo että ”Siellä saa kuka tahansa joutojätkä sen ja sen palkan” mutta ei se totta ole.

Haastattelija: Semmostako se on?

No onhan se nytki, ku oli oltiin työtaistelussa, nii kyllähän siellä puhuttiin kovasti että. ”Täysin kouluttamattomat saa kovaa palkkaa”, mutta ne on yleensä niitä, jotka jutteloo, jotka ei yksinkertaisesti tiiä, että mitä se on tänä päivänä. (H28)

Alussa siteeratuissa tutkimuksissa brittiläisten ja amerikkalaisten työntekijöiden vaurastumisen pelättiin sysäävän liikkeelle työväenliikkeen näkökulmasta ei-toivottuja kehityskulkuja, joilla on vaikutusta koko yhteiskuntaan. Myös paperityöläisten toiminnalla arvellaan olevan mittavia yhteiskunnallisia vaikutuksia: työtaistelujen aikana mediassa vihjaillaan paperityöläisten

palkkavaatimusten kaatavan kokonaisia tehtaita tai olevan pääsyy siihen, että investoinnit ohjataan ulkomaille. Tämä ei haastateltavien mukaan pidä paikkaansa, sillä palkkojen osuuden arvioidaan olevan vain kymmenisen prosenttia kokonaiskustannuksista. Silti työntekijöitä syyllistävät perättömätkin väitteet kasvattavat julkista painetta perääntyä palkkaneuvotteluissa.

Käsitys meriittien ja palkkojen epäsuhdasta paperiteollisuudessa istuu tiukassa. Mainetta kasvattaa median lietsoma vastakkainasettelu naisvaltaisen hoitoalan kanssa: ”tämöinen ikuinen keskustelu, Sari Sairaanhoitaja vastaan paperiduunari” (H11). Julkisuudessa rakennettu asetelma kyllästyi ja tuntui epärealistilta, sillä alojen palkoista neuvotellaan eri pöydissä: palkkaero ei hoidu ottamalla ”paperin miehiltä palkkaa pois ja hoitajille lisää”, sillä jos paperityöläisten palkoista otetaan pois, ylijäämä menee osakkeenomistajan taskuun. Kaikkien mielestä hoitajat ansaitsevat kunnan palkan raskaasta työstä, mutta solidaarisuutta ajateltiin voitavan osoittaa vain epäsuorasti, kotiuttamalla varallisuutta ja maksamalla veroja: ”pörssiyhtiö maksaa työntekijöille palkkaa, josta maksetaan veroja valtiolle, joilla maksetaan se hoitajien palkka ja se raha tulee silloin tuolt muualta eikä yhteiskunnasta” (H4). Sekä paperityöläisten maine ”kroisoksina” että vastakkainasettelu hoitoalan kanssa tuottivat katkeraa kokemusta siitä, että paperityöläiset ovat työtaisteluidensa kanssa yksin. Haastateltavien näkökulmasta, paperiteollisuuden vastoinkäymiset herättävät ulkopuolisissa ennemminkin vahingoniloa kuin myötätuntoa.³⁹

Työväenluokkaa, mutta silti keskiryhmää

Paperitehtaat ja teollisuuskaupungit tarjoavat erityisen kontekstin eriarvoisuuden ymmärtämiselle, sillä niitä ovat leimanneet sekä kiinteä, jopa ”sisäänlämpiävä elämänmeno”⁴⁰ ja yhteisöllisyys että tehdastyöhön sisäänrakennettu hierarkkisuus. Aiemmissä tutkimuksissa on tarkasteltu, miten kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat yksilön ymmärrykseen omasta paikantumisestaan,

mutta paperityöläisten subjektiivisissa kertomuksissa on vahva kollektiivinen ulottuvuus: ihmiset eivät puhu vain yksilöinä vaan paperiteollisuuden työntekijöiden edustajina. Näin ollen heidän näkymänsä yhteiskuntaan oli monessa suhteessa jaettu näkymä paperitehtaan piipun juurelta katsottuna.⁴¹ Tästä vinkkelistä taloudellinen eriarvoisuus Suomessa ymmärrettiin ongelmana, jota oikeistolainen politiikka on kasvattamassa.

Minusta tää kahtiajako vaan on pahentunu tässä näin kahen porvarihallituksen aikana. Köyhät on entistä köyhempiä ja rikkaat on entistä rikkaampia. [...] Haluaako ne johtajat asua sellasessa maassa missä ei oo tälläst? Et sie uskallat kulkea tuolla turvallisesti. Kun menet johonkin Venäjälle, niin pitää olla turvamiehet ja aidat. Haluaako ne ite asua sellasessa paikassa? Se on niin outoo. Ja sit on näitä kaikkia paratiiseja ja veronkiertoo. Yhtiö vaan ei saa ite muka palkkaa ja yhtiö vaan maksaa osinkoa. Ja sit niistä ei tarvikaan maksaa veroa. Ja kaikkee sellasta veronkiertoo, ihan käsittämätöntä. (H4)

Kuten haastateltava toteaa, rikkaiden rikastuminen on ongelma, koska he näyttävät sen myötä vieraantuvan vastuustaan kansakuntaa kohtaan, mikä näkyy ahneutena ja veronkiertona. Turvallisuuden liittäminen tasa-arvoon ja edelleen verotukseen, on linjassa tutkimuksissa esitettyjen näkemysten kanssa, joiden mukaan eriarvoisuus nakertaa kansalaisten luottamusta ja tasa-arvo puolestaan hyödyttää kaikkia säilyttämällä sosiaalisen rauhan.⁴² Turvallisuus ei todennäköisesti ollut haastatteluhetkellä merkittävä ongelmia kotikaupungissa, mutta haastateltavat pysyivät kuvittelemaan kehitystä, joka oli johtanut levottomuuksiin ja turvallisuusuhkiin naapurimaissa.

Eriarvoisuus ja hierarkiat konkretisoituvat tehtaan kontekstissa. Työntekijöiden ja johtajien välillä on aina ollut sosiaalinen etäisyys, ja jotkut muistuttivat, että tehtaiden omistajien ja työntekijöiden asuinalueet olivat paperipaikkakunnilla tiukasti erillään aina 1970-luvulle asti. Tehdastasolla työntekijöiden ja paikallisten johtajien väliset hierarkian ulkoiset symbolit olivat jossain määrin lieventyneet: ”kyllä se on menny vähitellen siihen että ei tuolla enää tarvii ketää herrotella eikä tarvii ketään

pelätä, että kaikki on ihan, samoja työntekijöitä” (H22). Samalla kun massa- ja paperiteollisuuden yrityksistä on tullut globaaleja pörssiyhtiöitä, etäisyys omistajien ja tuotannossa työskentelevien välillä on kasvanut sekä fyysisesti että moraalisesti. Omistajia, toimitusjohtajia ja osakkeenomistajia arvosteltiin ahneudesta ja isänmaallisuuden puutteesta silloin, kun investoinnit suuntautuivat Suomea halvempiin maihin. Moni halusi muistuttaa, että yritysten varallisuus on syntynyt suomalaisten työläisten ansiosta ja Suomessa tuotantokustannuksia ei alenneta ympäristön kustannuksella. Haastateltavien mielestä nämä tekijät pitäisi ottaa huomioon myös silloin, kun mietitään, minne päin maailmaa uudet investoinnit tehdään.

Sillehän ei maheta mitään, että ne vie rahoja ulkomaille, mutta kuitenkin aikanaan Suomestahan nää rahat on lähteny pitkälti, että täällä on luotu se pohjat yrityksille. [...] Minust se on naurettava ajatella, että Suomes mis yritysten palkkakustannukset on ihan mitättömän pienii ja Suomi noudattaa kaikennäkösii EU:n asettamii rajotuksii mitä on esimerkiks ilmaston ja muun suhteen. Niit noudatetaan tarkast, niit valvotaan ja huolehitaan, et tääl ne on kunnos. Ja se tuote mitä tehään, ni se on niitten periaatteitten mukasest tuotettu. Sit lähetään Aasiaan tai muualle, ei tarvi mennä ku Eurooppaan. Siel asiat ei oo näin. Jos halutaan tehdä esimerkiks selluu halvalla, niin se ei oo niitten ihmisten palkoist [kiinni]. Sit ne kaikki rojut työnnetään sen jälkeen tonne ilmastoon ja vesistöön. Sil myös saahaan sellun hinta sit alaspäin. (H22)

Vaikka rikkaiden ja köyhien nähtiin erkanevan entistä kauemmas toisistaan, paperipaikkakuntia pidettiin melko tasa-arvoisina ainakin verrattuna isompiin kaupunkeihin, joista löytyy sekä kurjuutta että rikkautta. Molemmat ääripäät näyttivät elävän omissa piireissään, jotka olivat haastateltaville jokseenkin etäisiä ja vieraita. Jotkut mainitsivat, että heillä on rikkaita sukulaisia, joiden kanssa ei tosin koskaan puhuttu rahasta. Samalla tavalla köyhyys ja huono-osaisuus tulivat ymmärrettäviksi henkilökohtaisten yhteyksien kautta silloin, kun näki lapsuudenystävänsä elämän menevän alamäkeä alkoholismin vuoksi tai tiesi entisen työtöve-

rin olevan edelleen työtön 15 vuotta paperitehtaalta irtisanomisen jälkeen. Haastateltavat puhuivat eriarvoisuudesta asiantuntevasti ja heillä oli suhteellisen vankka käsitys köyhyyden taustalla olevista mekanismeista ja seurauksista. Vastauksista heijastui empatia ja vastuuntunto huolehtia ihmisistä, jotka sairauden tai työttömyyden takia eivät pysty elättämään itseään. Pitkät leipäjonot olivat tuskallinen muistutus köyhyydestä ja hyvinvointivaltion epäonnistumisesta myös pikkupaikkakunnilla.

Mitään äärimmäistä kurjuutta en nyt katukuvas huomaa tai sitä toista ääripäätäköän. Mutta kyllä se on huomioitu tälläkin paikkakunnalla, että kyllähän meillä vielä leipäjonot on. [...] Se piti olla vaan että 90-luvun lama toi ne leipäjonot. Ja ne piti olla vaan hetkellisesti ja lamasta nouseaan. Mutta kyllä niitä leipäjonoja on vielä 2020-luvullakin. Et kylläpä sen siitä huomaa. (H16)

Kun ihmisiltä on tutkimuksissa kysytty yhteiskunnallisesta asemastaan ja sijoittumisestaan suhteessa muihin, monet ovat sijoittaneet itsensä keskiryhmään.⁴³ Paperityöläiset eivät olleet tässä asiassa poikkeus. Heidän näkökulmastaan yhteiskunta on kerrostunut kolmeen osaan sen mukaan, mikä on suhde palkkatyöhön ja mikä on toimeentulon lähde. Huonoimmassa asemassa ovat ne, joilla ei ole työtä ja jotka elävät sosiaaliturvan varassa ja yhteiskunnan huipulla puolestaan ovat ne, joiden ei omaisuutta perineinä tarvitse tehdä työtä tai jotka näyttäytyvät ylipalkattuina tekemäänsä työmäärään nähden. Keskikerros, johon paperityöläinenkin ajattelee kuuluvansa, muodostuu puolestaan niistä, joilla on työpaikka ja jotka ansaitsevat työllään elantonsa. Siinä missä sosiologi lähestyisi luokkajaottelua tulojen, koulutuksen tai maun kautta, paperityöläisten subjektiivisen ymmärryksen mukaan ansiotyö itsessään on tärkein tekijä, joka määrittelee yksikön aseman: ”ite oikeestaan aina saanu tehdä kokopäivästä työtä kaikkine etuineen, sit on tätä iso keskiluokkaa” (H12). Keskiluokkaisuus tarkoittaa tässä vakaata ja yhteiskunnan odotusten mukaista elämää ja keskiluokkainen ”normaalialia töissä käyvää ihmistä”. Samoin kuin aiemmin esitellyssä tuloihin liittyvässä keskustelussa haastateltavien pyrkimys korostaa oman aseman nor-

maaliutta tai tavallisuutta on tuttua myös muista tutkimuksista ja heijastaa luokka-asemien välisten rajojen madaltumista.⁴⁴

Haastattelija: Asemoitsä ittees noihin joihinkin luokkiin tai mitenkään? Koetsä olevas jotain tiettyä luokkaa?

Minä olen omasta mielestäni työläinen, työssäkäyvä, tavallinen pulliainen. Syöpi jauhelihakastiketta ja perunoita. (H4)

Kolmijako on karkea ja niputtaa kaikki palkansaajat yhteen ilman erottelua manuaalista työtä tekeviin ja pikkuporvarilliseen valkokaulusväkeen.⁴⁵ Ero oli kuitenkin tiedossa ja näkyi myös tehtaan sisällä konkreettisesti valkokypäraisten toimihenkilöiden ja sinikypäraisten työntekijöiden erottumisena omiksi ryhmikseen. Huomionarvoista on, että kokemus keskikerrokseen kuulumisesta ei sulkenut pois työväenluokkaista identiteettiä, joka on vahva jo sitä kautta, että työ on manuaalista vuorotyötä, jota tehdään tehdasympäristössä.

Haastattelija: Aatteletsä että sä kuulut johonkin luokkaan?

No, kyllä kai mä keskiluokkanen tietyllä tavalla oon. Jo ihan sitä kautta että, niinku sanoin, että henkilökohtasesti mulla nyt on onneks asiat ihan ok tällä hetkellä. Tai sit, tietyllä tavalla työväenluokkaan, koska siis tämmöstä työväen ammattiaha mä teen tuolla. Mutta ne on hämärtyny ne rajat, ei ne oo lähellekää semmosia niinku joskus on. Mut totta kai ymmärtää sen, että ei taas oo sitte mitään ihan sitä ylintä porvariluokkaa koska ei oo pelimerkkejä siihe hommaan. (H27)

Kokemus yhteiskunnan kerrostuneisuudesta ja yhteiskuntaluokasta liittyy myös arvostukseen ja kunnioitukseen tai niiden puutteeseen.⁴⁶ Paperityöläiset olivat ylpeitä siitä, että yhtiöiden vauraus rakentui heidän työnsä varaan, mutta kokivat samalla, että ylin johto ei heitä ja heidän työpanostaan arvostanut. Samanlainen kokemus syntyi julkisesta keskustelusta, jossa suuren yleisön huomio kohdistui vain palkkaukseen ja sivuutti kokonaan tehtaiden ja tehtaalaisten merkityksen paikallisyhteisön ja kansantalouden kannalta. Kolmas kunnioitusvaje liittyi yleisemmin ammattirakenteen hierarkkisuuteen ja manuaalisen työn mata-

laan arvostukseen: ”kyllä huomaa tietyillä henkilöillä on selkeä luokkajako, että niinku sanoin kunnioituksesta ja arvostamisesta niin kyllähän ne toiset pitää tätä suorittavaa porrasta ihan roskasakkina” (H20). Myös nämä kokemukset tiivistivät työväenluokkaisen ryhmän rivejä ja kirkastivat omaa asemaa suhteessa muihin.

Ammattiyhdistysliikkeen ja puolueuskollisuuden muuttuva merkitys

Subjektiiivinen näkemys omasta paikasta yhteiskunnassa kirkastuu yksilön ja yhteiskunnan väliin sijoittuvien instituutioiden kautta.⁴⁷ Tällaisia instituutioita ovat esimerkiksi ammattiyhdistyliike ja puolueet, jotka kannustavat kollektiiviseen toimintaan ja vahvistavat niin yhteenkuuluvuuden tunnetta kuin pyrkimystä erottautua muista ryhmistä. Paperityöläisten kohdalla erityisesti ammattiyhdistysliike sitoi alalla työskentelevät ihmiset yhteen osaksi työväenliikettä. Vuonna 1906 perustettuun Paperiliittoon kuului vuonna 2021 huimat 97 % alalla työskentelevistä.⁴⁸ Maailmanlaajuisesti ammattiyhdistysten jäsenmäärän ovat olleet jo pitkään laskusuunnassa, ja Euroopassa järjestäytymisaste vaihtelee Viron 6 prosentista Islannin vaikuttavaan 91,4 prosenttiin. Suomessa 58,8 % työssäkävivistä oli järjestäytynyt vuonna 2019⁴⁹, mutta yllättäen valko- ja sinikaulustyöläisten välillä ei ole suurta eroa. Kalela pohti vuonna 1986, että kun ammattiliiton jäsenyys oli muuttunut lähes automaattiseksi, järjestäytyminen ei ollut enää poliittinen ja kollektiivinen kannanotto, vaan yksilöllinen valinta.⁵⁰ Jäsenyys voi monille ollakin automaattinen ja ei-ideologinen valinta, mutta koska haastateltavien joukossa oli monia ay-aktiiveja, perinteinen työväenaate retorisine tehokeinoineen nousi haastatteluissa vahvasti esille. Paperityöläisistä puhuttiin rintamana, jonka yhtenäisyyttä pitää vaalia, koska se on ainoa keino taistella vastapuolta eli porvaria vastaan.

Kuka pitää työntekijän puolia, jos ei [ay-liike]. Ja työnantaja on järjestäytynyt, kaikki on järjestäytyneet. Kyllä pitäis työntekijän ymmärtää, että silloin siitä on jotain hyötyä. Ja kun on tutkijat tutkinut että ne työpaikat jossa järjestäytymisaste on pieni, niin siellä rikotaan jatkuvasti työlainsäädäntöä. Koska siihen on mahdollisuus. Kukaan ei pysty haastamaan sua oikeuteen niin silloin sä käytät sen tilaisuuden hyväks. Ei se työnantaja sulle hyvää hyvyttään niitä lomarahoja maksa ja muita. Kyllä ne on lainsäädännössä kaikki meidän jonkun taistelemia sinne. (H4)

Yhteinen porvarivastainen rintama tuli esille myös siinä, että työväenpuolueiden kannatus oli ainakin haastateltavien keskuudessa vahva. Ne, jotka puoluenäkemyksistään halusivat puhua, olivat kallellaan perinteisten työväenpuolueiden, SDP:n tai vasemmistoliiton suuntaan. Ammattiyhdistysaktiiveille jomankumman puolueen jäsenkirja oli itsestäänselvyys, mutta tehtaiden arjessa ay-toiminta ja puoluesitoutuminen pyrittiin pitämään erillään, koska poliittisten erimielisyyksien ei haluttu rikkovan työläisrintamaa. Puoluevalintoja perusteltiin toki sillä, että vasemmalla olevat puolueet ajavat työtätekevien asiaa, mutta myös sillä, että ne ajavat yhteiskuntajärjestystä, jossa pyritään vähentämään eriarvoisuutta ja pitämään heikompien puolta. Etäisimpiä puolueita haastateltavien näkökulmasta olivat vihreät, joita pidettiin kaupunkilaispuolueena ja kokoomus, joka puolestaan oli työntekijäpuolta edustava porvaripuolue. Perussuomalaiset on kerännyt kannatusta myös paperitehtaissa ja muutama haastateltava suhtautui heihin myötämielisesti, mutta suurin osa arvosteli puoluetta tiukkaan sävyyn. Erityistä närkästystä tuntui herättävän se, että perussuomalaiset pyrkii esiintymään työväenpuolueena, vaikka näyttäytyikin arvoiltaan oikeistolaisena.

Mähän oon työmies ollu koko ikäni, ni enhä mä nyt herranjumala rupee niin sanotusti työnantajan leipii. Mistä päästään sit näihin perussuomalaisiin mitä on nyt sitte jo meijänki tehtaalle tullu, ni miust se on erikoista, jos esimerkiks pääluottamusmies ois perussuomalainen eli pikkusen enemmän oikeella ku kokoomus. (H1)

Haastatteluissa korostui ay-liikkeen ja vasemmistolaisten puolueiden yhdistämä työväenrintama, mutta vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuneen haastatteluaineiston tarjoama näkymä on väistämättä aina rajallinen. Keski-ikäiset haastateltavat olivat huolissaan siitä, että heitä nuoremmat työntekijät joutuvat toimimaan liikkuvuutta arvostavassa maailmassa, joka ei kannusta heitä sitoutumaan paikkakuntaan, Paperiliittoon tai puolueeseen. Voikin ajatella, että ay-liikkeen ja työväenpuolueiden tukeman rintaman korostaminen oli paitsi oman kokemuksen kuvailemista myös huolen vastapuhetta, pyrkimystä luoda toivoa ja nostaa esiin työväenliikkeen säilyttämisen arvoisia periaatteita.⁵¹

Paperityöläinen oman paikkansa puolustajana

Olen tässä artikkelissa tarkastellut massa- ja paperiteollisuudessa työskentelevien subjektiivisia näkemyksiä palkastaan ja luokkasemastaan. Suuren yleisön näkemys näistä asioista onkin jo hyvin tiedossa, mitä julkisuudessa toisinaan käytetyt pilkkanimet ”työläisaristokratia” tai ”teollisuuden kroisos” heijastavat. Perinteisesti palkka, asema ja valta ovat olleet kytköksissä toisiinsa⁵² ja tätä kolmiyhteyttä paperityöläiset näyttävät ulkopuolisten silmissä rikkovan. Paperityöläisistä nimitykset tuntuvat pahalta ja arvostelun volyymista kertoo se, että haastatteluissa oli paljon vastapuhetta, jossa pyrittiin selventämään väärinkäsityksiä ja oikeuttamaan omaa asemaa: palkka on kyllä hyvä, mutta se on työllä ansaittu ja sen määräytymiselle on historialliset ja kansantaloudelliset perusteet. Palkkojen ja ”kadehdittujen saunalsien” ruotiminen julkisuudessa ei tuota häpeää, vaan harmia, suuttumusta ja pyrkimystä tiivistää omia rivejä. Erityisen epäoikeudenmukaiselta ulkopuolisten arvostelu tuntuu kuitenkin siksi, että elämässä pärjääminen ja eteenpäin meneminen työtä tekemällä ovat paperityöläisille tärkeitä moraalisia periaatteita. Niiden puolustaminen on tärkeää myös työväenliikkeelle ja ammattiyhdistysliikkeelle, jotka edelleen tarjoavat kiinnekohdan periaatteille ja identiteetille.

Artikkelin taustalla olevassa tutkimuksessa⁵³ ei pyritty todentamaan porvarillistumisväitteitä eikä niiden esittäminen 2000-luvun tutkimuskirjallisuuden perusteella tunnu enää ajankohtaiselta huolenaiheelta. Sen sijaan ihmisten käsitys yhteiskunnan rakenteesta ja omasta paikastaan siinä, on yhteiskunnallisten muutosten takia jatkuvasti ajankohtainen ja kiinnostava aihe. Objektiivisesti katsottuna paperityöläisten luokka-asema on ollut ja on edelleen työväenluokkainen, vaikka manuaalinen työ on automaation myötä vähentynyt ja uusien tulijoiden koulutustaso noussut. Yhteiskuntaluokat eivät kuitenkaan ole siistejä lokeroita muualla kuin kyselylomakkeissa ja tilastoissa. Toki ero yläluokkaa edustavaan työnantajapuoleen, konsernien johtoon ja osakkeenomistajiin on massa- ja paperiteollisuuden kontekstissa kristallinkirkas, ja tätä eroa korostetaan työväenliikkeestä tutuilla retorisisilla keinoilla, kuten puhumalla ahneista porvareista. Samaten kytkös työntekemisen, työläistä puolustavaan ammattiyhdistyksen kuulumisen ja työväenpuolueiden kannattamisen välillä on edelleen olemassa, vaikka sen pelätäänkin rakoilevan.

Keskiluokka ei kuitenkaan paperityöläisten näkökulmasta tunnu olevan kaukana eikä siitä näytä olevan tarvetta erottautua, vaan on luontevaa sijoittaa itsensä luokkahierarkian keskelle. Moraalinen periaate itsensä työllä elättämisen kunniallisuudesta ja solidaarisuuden osoittamisesta veroja maksamalla yhdistää keski- ja työväenluokkaa tai ainakin hämärtää eroja niiden välillä. Palkan puolesta useimmat paperityöläiset ovat keskituloisia eli kuuluvat suureen suomalaiseen enemmistöön.⁵⁴ Omaa luokkaidentiteettiä laajempi näkemys yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta hermistää huomaamaan merkitsevät erot siinä, miten ihmiset tulevat tai eivät tule toimeen ja miten ”normaalin elämän” mahdollistava palkkatyöläisyys yhdistää eri ammattiasemista tulevia. Marxilaista luokkatietoisuutta etsivälle paperityöläisten luokka-asema saattaa näyttää epämääräiseltä ja yksilölliseltä, mutta sellaisenaankin sillä on vahva kytkös työväenluokkaan.⁵⁵

Viitteet

- 1 Kalela 1986, 27.
- 2 Kalela 1986.
- 3 Elinkeinoelämän keskusliitto 2022.
- 4 Nuotio 2020.
- 5 Fresnes 2020.
- 6 Ibid.
- 7 Forsey 2015.
- 8 Roth 2008.
- 9 Roth 2008.
- 10 Junnilainen 2022.
- 11 Goldthorpe ym. 1967.
- 12 Ramsden 2015.
- 13 Todd 2008.
- 14 Goldthorpe ym. 1969; Savage 2005; ks. myös Rinehart 1971.
- 15 Roth 2008.
- 16 Erola 2015a.
- 17 Erola 2015a, 31.
- 18 Erola 2015b.
- 19 Bourdieu 1984.
- 20 Esim. Skeggs 1997; 2004.
- 21 Bourdieu 1984.
- 22 Ks. Aino Tiihosen artikkeli tässä teoksessa.
- 23 Erola 2015a, 38; ks. myös Anttila ym. 2016.
- 24 Esim. Andersen ym. 2021; Bottero 2020; Irwin 2018; Sayer 2005; Snee & Devine 2018.
- 25 Savage ym. 2001.
- 26 Sayer 2005, ks. myös Savage ym. 2001.
- 27 Hankkeesta, aineistosta ja menetelmistä tarkemmin ks. Kantola ym. 2022; Aaltonen 2022a.
- 28 Aaltonen 2022a, 2022b.
- 29 Esim. Itkonen & Nevala 2020; Jääskeläinen & Lovio 2004; Melin & Mamia (toim.) 2010.
- 30 Pääosan haastatteluista teki tutkimusavustajana työskennellyt YTM Ville Malinen, mutta myös kirjoittaja teki muutamia haastatteluja.

- 31 Ks. myös Aaltonen 2022a; 2022b.
- 32 Ks. Sayer 2005.
- 33 Aaltonen 2022a.
- 34 Savage ym. 2001.
- 35 Sayer 2005.
- 36 Erola 2015a.
- 37 Elinkeinoelämän keskusliitto 2022.
- 38 Aaltonen 2022a; ks. myös Strangleman 2015.
- 39 Ks. Aaltonen 2022a.
- 40 Kalela 1986, 28.
- 41 Irwin 2018.
- 42 Wilkinson & Picket, 2010.
- 43 Irwin 2018.
- 44 Savage ym. 2001.
- 45 Ks. myös Savage 2005.
- 46 Lamont 2005; Lamont ym. 2016.
- 47 Strangleman 2015.
- 48 Sähköpostikeskustelu Paperiliiton viestintäassistentin kanssa, 12.1.2021.
- 49 ILOSTAT 2022.
- 50 Kalela 1986, 84–85.
- 51 Aaltonen 2022b.
- 52 Savage 2005.
- 53 Kantola ym. 2022.
- 54 Junnilainen 2022.
- 55 Savage ym. 2001; Savage 2005.

Lähteet ja kirjallisuus

Aineisto

Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -tutkimushanke (STN/SA 312710).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Sanna (2022a): Paperityöläiset. Solidaarisuuden selkäranka. Teoksessa Anu Kantola & työryhmä, *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutoksen syvät tarinat*. Gaudeamus, Helsinki, 91–115.
- Aaltonen, Sanna (2022b): ”Nuoret ei enää sitoudu niinku myö vanhat”. *Sosiologia* 59 (3), 196–210.
- Andersen, Ditte; Kessing, Malene Lue & Østergaard, Jeanette (2021): ‘We Have Equal Opportunities – in Theory’. Lay Perceptions of Privilege, Meritocracy and Inequality in Denmark. *Sociology* 55 (6), 1117–1134.
- Anttila, Anu-Hanna; Bergroth, Harley; Kauranen, Ralf; Lahikainen, Lauri; Lamberg, Emma; Launis, Kati; Mäkinen, Katariina & Ojajarvi, Jussi (2016): Johdanto teokseen ja luokkajärjestyksen käsitteeseen. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis & Jussi Ojajarvi (toim.), *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere, 10–27.
- Bottero, Wendy (2020): *A Sense of Inequality*. Rowman & Littlefield, Lontoo.
- Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge.
- Elinkeinoelämän keskusliitto (2022): Työntekijöiden keskiansioita eräillä EK:n sopimusaloilla. *EK:n palkkatilasto*, 4.10.2022. <https://ek.fi/tavoitteemme/talouspolitiikka/palkkatilastot/> (viitattu 2.12.2022).
- Erola, Jani (2015a): Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa Jani Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 27–44.
- Erola, Jani (2015b): Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä. Teoksessa Jani Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 89–106.
- Forsey, Martin (2015): Blue-Collar Affluence in a Remote Mining Town. Challenging the Modernist Myth of Education. *Ethnography and Education* 10 (3), 356–369.
- Fresnes, Tulikukka (2020): Perkasimme, mitä paperiteollisuuden kadehdittujen saunalisien ja muhkeiden seisokkikorvausten takana piilee. *Yle*, 16.2.2020. <https://yle.fi/a/3-11203068> (viitattu 4.5.2023).

- Goldthorpe, John H.; Lockwood, David; Bechhofer, Frank & Platt, Jennifer (1967): *The Affluent Worker and the Thesis of Embourgeoisement. Some Preliminary Research Findings.* *Sociology* 1 (1), 11–31.
- Goldthorpe, John H.; Lockwood, David; Bechhofer, Frank & Platt, Jennifer (1969): *The Affluent Worker in the Class Structure.* Cambridge University Press, Cambridge.
- ILOSTAT (2022): *Statistic on union membership.* International Labour Organisation. <https://ilostat.ilo.org/topics/union-membership/> (viitattu 29.11.2022).
- Irwin, Sarah (2018): Lay Perceptions of Inequality and Social Structure. *Sociology* 52 (2), 211–227.
- Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (2020): Varkaus yhteiskunnallisten murrosten näyttämönä 1900-luvun alusta nykypäivään. Teoksessa Vilma Hänninen, Antti Kouvo & Pekka Kuusela (toim.), *Elämää sinnittelevässä pikkukaupungissa. Varkautelaisten arki ja hyvinvointi.* Tampere University Press, Tampere, 21–52.
- Junnilainen, Lotta (2022): Kunnolliset. Konttorien keskiluokka. Teoksessa Anu Kantola & työryhmä, *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutoksen syvät tarinat.* Gaudeamus, Helsinki, 61–90.
- Jääskeläinen, Jari & Lovio, Raimo (2004): Multinational Corporations in a Local Perspective. The Case of Varkaus in Finland. Teoksessa Jyrki Ali-Yrkkö, Raimo Lovio & Pekka Ylä-Anttila (toim.), *Multinational Enterprises in the Finnish Innovation System.* Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen sarja B 208. Taloustieto, Helsinki, 118–145.
- Kalela, Jorma (1986): *Näkökulmia tulevaisuuteen. Paperiliiton historia 1944–1986.* Paperiliitto, Helsinki.
- Kantola, Anu; Aaltonen, Sanna; Haikkola, Lotta; Junnilainen, Lotta; Luhtakallio, Eeva; Patana, Pauliina; Timonen, Joonas & Tuominen, Pekka (2022): *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat.* Gaudeamus, Helsinki.
- Lamont, Michèle (2000): *The Dignity of Working Men. Morality and the Boundaries of Race, Class, and Immigration.* Russell Sage Foundation, New York.
- Lamont, Michèle; Silva, Graziella Moraes; Welburn, Jessica S.; Guetzkow, Joshua; Mizrachi, Nissim; Herzog, Hanna & Reis, Elisa (2016): *Getting Respect. Responding to Stigma and Discrimination in the United States, Brazil and Israel.* Princeton University Press, Princeton.
- Melin, Harri & Mamia, Tero (toim.) (2010): *Tapaus Voikkaa. Teollisuusyhteisö murroksessa.* Tampereen yliopiston Porin yksikkö, Tampere.
- Nuotio, Tanja (2020): Paperiduunari tienaa ennen veroja keskimäärin 3900–5100 euroa –Suomalaisten keskipalkka oli vuonna 2016 reilut 3300 euroa. *Turun Sanomat*, 27.1.2020. <https://www.ts.fi/uutiset/4841841> (viitattu 4.5.2023).

- Ramsden, Stefan (2015): Remaking Working-Class Community. Sociability, Belonging and 'Affluence' in a Small Town, 1930–80, *Contemporary British History* 29 (1), 1–26.
- Rinehart, James W. (1971): Affluence and the Embourgeoisement of the Working Class. Critical Look. *Social Problems* 19 (2), 149–162.
- Roth, Ruben N. (2008): Blue-Collar Aristocrats? General Motors Autoworkers and Oppositional Class Consciousness. *Humanity & Society* 32 (2), 169–196.
- Savage, Mike (2005): Working-Class Identities in the 1960s. Revisiting the Affluent Worker Study. *Sociology* 39 (5), 929–946.
- Savage, Mike; Bagnall, Gaynor & Longhurst, Brian (2001): Ordinary, Ambivalent and Defensive. Class Identities in the Northwest of England. *Sociology* 35 (4), 875–892.
- Sayer, Andrew (2005): Class, Moral Worth and Recognition. *Sociology* 39 (5), 947–963.
- Skeggs, Beverley (2004): *Class, Self, Culture*. Routledge, Lontoo.
- Skeggs, Beverley (1997): *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. Sage, Lontoo.
- Snee, Helen & Devine, Fiona (2018): Fair Chances and Hard Work? Families Making Sense of Inequality and Opportunity in 21st century Britain. *British Journal of Sociology* 69 (4), 1134–1154.
- Strangleman, Tim (2015): Rethinking Industrial Citizenship. The Role and Meaning of Work in an Age of Austerity. *British Journal of Sociology* 66 (4), 673–690.
- Todd, Selina (2008): Affluence, Class and Crown Street. Reinvestigating the Post-War Working Class. *Contemporary British History* 22 (4), 501–518.
- Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2010): *The Spirit Level. Why Equality is Better for Everyone*. Penguin Books, Lontoo.